

Fen Bilgisi Öğretmen Adayları için Öğretmenlik Tercih Nedenlerini Derecelendirme ve Geleceğe Yönelik Beklentiler Ölçekleri Geliştirme Çalışması

Murat Bursal & Serkan Buldur*

Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkiye

Alındı: 4 Ocak 2013; düzeltildi 31 Mayıs 2013; kabul edildi: 21 Haziran, 2013

Özet

Bu çalışmada, fen bilgisi öğretmen adaylarının meslek tercih nedenlerini ve bu nedenlerin etki derecelerini belirlemek amacıyla geliştirilen Öğretmenlik Tercih Nedenleri Derecelendirme [ÖTNED] ölçeği ve gelecekte öğretmenlik mesleğinden beklentilerini tespit etmek amacıyla geliştirilen Geleceğe Yönelik Beklentiler [GYÖB] ölçeğinin geçerlik ve güvenirlik incelemesi yapılmıştır. 379 fen bilgisi öğretmen adayının katıldığı çalışma sonucunda, ÖTNED ölçeğinin özsel nedenler ve dışsal nedenler olarak tanımlanan iki faktörden oluştuğu, GYÖB ölçeğinin ise tek faktörlü yapıda olduğu ve her iki ölçekten elde edilen verilerin bilimsel araştırmalar için gerekli geçerlik ve güvenirlik kriterlerini taşıdığı sonucuna varılmıştır. Pilot çalışmada elde edilen verilere göre; öğretmenlik tercih nedenleri ve gelecek beklentileri açısından cinsiyet ve aile gelir seviyesi kategorileri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı ve tüm katılımcılar için öğretmenlik tercih nedenleri açısından özsel nedenlerin dışsal nedenlere göre daha etkili olduğu görülmüştür. Özsel nedenler, alt boyutlarına göre incelendiğinde ise, özgeci nedenlerin içsel nedenlere kıyasla etki derecesinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu sonuçlardan hareketle, fen bilgisi öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleği tercihlerinde etkili olan faktörlerin etki derecesi sıralaması; özgeci, içsel ve dışsal nedenler olarak belirlenmiştir. Öğretmenlik tercih nedenleri ile gelecek beklentileri arasındaki ilişki incelendiğinde ise geleceğe yönelik olumlu beklenti düzeyinin özgeci ve içsel mesleki tercih nedenleri ile pozitif fakat dışsal nedenlerle negatif ilişkili olduğu bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Fen bilgisi öğretmen adayı, meslek seçim nedenleri, geleceğe yönelik beklentiler

Giriş

Farklı yaş gruplarındaki öğrencilerle yapılan çalışmalarda öğrencilerin herhangi bir alana ilgi duyma nedenlerinin başında öğrencilerin daha önce karşılaştıkları öğretmenlerinin geldiği ve bu öğretmenlerin yaklaşık %25'inin ilköğretim yıllarında karşılaşılan öğretmenler olduğu belirtilmektedir.

* Sorumlu yazar. Tel.: +90-346-2191010-4693
E-mail address: serkan.buldur@gmail.com (S. Buldur)

(Cox & Carpenter, 1989; Harper & Daane, 1998; Trujillo & Hadfield, 1999). Hayatımızın ilk dönemlerinde tanıştığımız öğretmenler sadece eğitim anlamında değil, bir rol modeli olarak öğrencilerin kendilerinden öğrendikleri davranışlar açısından da çok önemlidir. Öğretmenliği severek ve isteyerek seçen birçok kişinin, meslek tercih nedenlerinden birisi olarak geçmişte sahip oldukları öğretmenlerini belirtmeleri bu konuda önemli bir göstergedir (Montecinos & Nielsen, 1997).

Öğretmen yetiştirme programlarının kalitesini artırmak için yapılan reformlarda çoğunlukla ders sayılarının artırılması gündeme gelmektedir. Fakat bu amaçla yapılan değişikliklerin öğretmen adaylarının eğitime yönelik inanışlarında ve özgüvenlerinde amaçlanan değişimi oluşturmadığı birçok araştırmada tespit edilmiştir. (Cooper & Robinson, 1991; Hadfield, Littleton, Steiner, & Woods, 1998; Palmer, 2006). Yetiştirilen öğretmen kalitesini belirleyen en önemli etken öğretmen adaylarının öğretmenlik yapma konusundaki kişisel tutum ve inanışlarıdır (Best, 1948; Brookhart & Freeman, 1992; Cakiroglu & Cakiroglu, 2003). Çünkü içsel motivasyonla öğretmenliğe yönelmemiş bir öğretmen adayı için en mükemmel şekilde tasarlanmış bir öğretmen yetiştirme programının dahi etkin olamayacağı açıktır. Bu nedenle, öğretmen yetiştirme programlarının kalitesinin artırılmasında en etkili yöntemin lisans derslerinin niteliği, sayısı, öğretim ortamları vb. gibi yenilikler yanında, hatta daha öncelikli olarak, bu programlara gelen öğrencilerin öğretmenlik mesleğini sevmelerini sağlamak olduğu öne sürülebilir.

Öğretmenlik programlarında öğrenim gören öğrencilerin bölümlerini tercih etme nedenlerini inceleyen araştırmacılar genel olarak bu nedenleri üç gruba ayırmaktadır: (i) özgecilik (topluma hizmet, çocukların geleceğine katkıda bulunma vb.), (ii) içsel motivasyon (ilgili alanda çalışma isteği, çalışacağı yaş grubundaki çocukları çok sevme vb.) ve (iii) dışsal etkenler (iş güvencesi, çalışma saatleri ve tatiller vb.). Bu üç faktör, ayrı olarak tanımlanmasına rağmen özgecilik ve içsel motivasyondan kaynaklanan nedenler genelde örtüştüğü için bunları tam ayırt etmek çoğunlukla mümkün değildir (Saban, 2003; Watt & Richardson, 2007; Young, 1995).

Gelişmekte olan ve gelişmiş ülkelerdeki ekonomik ve kültürel yapı farklılıkları nedeniyle, farklı ülkelerde yapılan çalışmalarda öğretmenlik tercih nedenleri arasında önemli farklılıklar olduğu ortaya konulmuştur (Bastick, 2000; Cakiroglu & Cakiroglu, 2003; DeCorse & Vogtle, 1997; Montecinos & Nielsen, 1997; Saban, 2003). Örneğin, gelişmiş (A.B.D., Kanada, İngiltere ve Avustralya) ve gelişmekte olan (Brunei, Jamaika, Karayip Ülkeleri ve Nijerya) ülkelerdeki öğretmen adaylarının mesleki tercihleri karşılaştırıldığında, gelişmiş ülkelerde içsel ve özgeci nedenlerin ön planda olduğu (Brookhart & Freeman, 1992; Montecinos & Nielsen, 1997; Richardson & Watt, 2006), gelişmekte olan ülkelerde ise dışsal faktörlerin daha etkin olduğu rapor edilmiştir (Bastick, 2000; Moran, Kilpatrick, Abbott, Dallat & McClune, 2001).

Öte taraftan, ülkemizde yapılan birçok çalışmada diğer gelişmekte olan ülkelerdeki sonuçlara benzer şekilde özgeci ve dışsal faktörlerin öğretmenlik mesleği seçiminde en belirleyici faktörler olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Beşoluk & Horzum, 2011; Çermik, Doğan & Şahin, 2010; Ok & Önkol, 2007; Özbek, 2007; Özsoy, Özsoy, Özkara & Memiş, 2010). Örneğin, 248 kız ve 133 erkek ilköğretim sınıf öğretmeni adayı ile yaptığı çalışma sonucunda Saban (2003), Türkiye'deki öğretmen adaylarının meslek tercih nedenleri arasında en yaygın olanların topluma hizmet (kızlarda %74, erkeklerde %61) ve mezuniyet sonrası hemen istihdam imkanı (kızlarda %57, erkeklerde %53) gibi özgeci ve dışsal etkenler olduğunu belirtmiştir. Benzer bir çalışmada Özsoy ve diğ. (2010), dört farklı üniversiteden 855 öğretmen adayının meslek tercihinde etkili olan faktörler arasında en yaygın olanların toplumsal ilerlemeye faydalı olmak (%62) ve öğretmenliğin kutsal bir meslek olması (%55) gibi özgeci faktörler olduğunu belirtmiştir. Ekonomik kriterler (Bozdoğan, Aydın & Yıldırım, 2007; Ekiz, 2006; Ok & Önkol, 2007; Özbek, 2007), iş garantisi (Çevik & Yiğit, 2009; Ekiz, 2006) ve üniversite sınavı puanının başka bölümlere yetmemesi (Çevik & Yiğit, 2009; Hacıömeroğlu & Şahin-Taşkın, 2010; Ok & Önkol, 2007; Özsoy & diğ., 2010) Türkiye'deki öğretmen adayları için dışsal faktörler arasında en çok rastlanan etkenler olduğu rapor edilirken, cinsiyete göre meslek seçim nedenleri karşılaştırıldığında kızların erkeklere oranla içsel nedenlerden daha fazla etkilendiği de belirtilmiştir (Beşoluk & Horzum, 2011; Çermik & diğ., 2010; Özsoy & diğ., 2010; Saban, 2003).

Araştırmanın Önemi ve Amacı

Öğretmenlerin mesleki yeterlikleri ve iş doyumunu üzerine yapılan çalışmalarda, meslek seçiminin isteyerek yapılmadığı durumlarda öğretmenlerin kısa süre içinde tükenmişlik duygusuna kapılarak mesleki açıdan sorunlar yaşadıkları rapor edilmiştir (Cemaloğlu & Erdemoğlu-Şahin, 2007; Kuruüzüm & Çelik, 2005; Telef, 2011; Yazıcı, 2009). Sorunun öğretmenlere bakan yanının ötesinde, tükenmişlik yaşayan öğretmenlerin öğrencileri de bu süreçten olumsuz etkilenmekte ve sonuçta gelecek kuşakların eğitim kalitesi açısından ciddi tehditler doğabilmektedir (Şahin, 2011).

Gelecek nesillerimizin alacağı eğitim kalitesini artırmada gerekli önlemleri alabilmek için geleceğin öğretmenleri olan öğretmen adaylarının meslek seçiminde etkili olan faktörleri, bu faktörlerin etki derecelerini ve öğretmenlik mesleğinden beklentilerini bilmek önemli bilgiler sağlayacaktır. Bu nedenle, bu çalışmanın amaçları:

1. Fen bilgisi öğretmen adaylarının meslek seçim nedenlerini ve bu nedenlerin etki derecelerini nicel olarak belirleyebilmek için geliştirilen bir ölçeğin bilimsel araştırmalar için gerekli geçerlik ve güvenilirlik ölçütlerini sağlayıp sağlamadığını incelemek
2. Fen bilgisi öğretmen adaylarının geleceğe yönelik beklentilerini belirleyebilmek için geliştirilen bir ölçeğin bilimsel araştırmalar için gerekli geçerlik ve güvenilirlik ölçütlerini sağlayıp sağlamadığını incelemek ve
3. Ölçeklerden elde edilen pilot çalışma verileri kullanılarak fen bilgisi öğretmenliği lisans programında öğrenim gören öğrencilerin meslek seçim nedenlerinin etki derecelerini ve öğretmen adaylarının geleceğe yönelik beklentilerini öğrencilerin i) cinsiyet ve ii) sosyo-ekonomik düzey değişkenlerine göre araştırmaktır.

Yöntem

Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubunu Cumhuriyet Üniversitesi, Fen Bilgisi Öğretmenliği anabilim dalı 1. ve 2. sınıflarında öğrenim gören 379 öğretmen adayı oluşturmuştur. Bazı katılımcıların eksik veri girişleri nedeniyle geçerlik ve güvenilirlik analizlerinde verileri tam olan toplam 336 kişi analize dahil edilmiştir. Karşılaştırma testlerinde kullanılan örneklem büyüklükleri de her analizde ayrıca rapor edilmiştir. Çalışma grubunun belirlenmesinde kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemi esas alınmıştır. Örnekleme grubundaki öğrencilerin %74'ü (n=278) kız ve %26'sı (n=98) erkek olup, 3 öğrenci ise cinsiyetlerini belirtmemiştir. Katılımcıların %97'sinin yaş aralığı 18-22 olup, genel yaş ortalamaları 19,6'dır.

Katılımcıların ekonomik düzeyleri belirlenirken, Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu (TÜRK-İŞ) tarafından çalışmanın verilerinin toplandığı 2011 güz dönemi için belirlenen 4 kişilik bir ailenin aylık geliri (880 TL) ve yoksulluk sınırı (2700 TL) istatistikleri esas alınmıştır (TÜRK-İŞ, 2011). Çalışmada alt gelir grubu için 900 TL altı ve üst gelir grubu için 2500 TL üstü esas alınmış, ve orta gelir grubu ise alt-orta gelir grubu (901-1700 TL) ve üst-orta gelir grubu (1701-2500 TL) olarak iki kategoride incelenmiştir. Aile aylık geliri açısından, katılımcıların %78'inin (n=285) geliri 1701 TL'nin altındadır. Öğrencilerin aile bireyi sayıları dağılımının merkezi eğilim değerleri (ortalama, ortanca ve tepedeğer) birbirine eşit ve 6'dır. Buna göre, katılımcıların çoğunluğunun Türkiye ekonomik koşullarına göre yoksulluk seviyesinin altında gelir düzeyine sahip oldukları söylenebilir. Katılımcıların ailelerinin önemli bir bölümünün (%39.3) gelirinin ise, 4 kişilik bir aile için aylık geliri civarında olduğu görülmüştür. Çalışmanın bulgular kısmında da görüleceği üzere, katılımcılar arasında üst-orta (1701-2500 TL, n=61) ve üst gelir (2501 TL ve üstü, n=18) gruplarına giren birey sayısının düşük olması nedeniyle, istatistiksel analizlerin gücünü artırmak amacıyla bu gruplar birleştirilerek aynı gelir grubu kapsamında (1701 TL ve üstü) incelenmiştir.

Ebeveynlerin eğitim seviyesi açısından en yüksek frekanslı gruplar, gerek anneler (%64, n=239) gerek babalar (%34, n=127) için 'ilkokul veya daha az' eğitim düzeyi olarak belirlenmiştir. Üniversite

düzeyinde eğitim seviyesi oranları ise annelerde %3 (n=11) ve babalarda %16 (n=61) olup, ekonomik gelir ile paralel biçimde ebeveynlerin eğitim düzeylerinin de düşük olduğu görülmektedir.

Faktör analizi çalışmalarında, örneklem büyüklüğü için genelde en az 200 kişi tavsiye edilmekte, fakat faktör sayısının az olduğu ve yüksek faktör yük değerlerinin elde edildiği çalışmalarda daha küçük örneklemelerin bile yeterli olduğu belirtilmektedir (Çokluk, Şekercioğlu & Büyüköztürk, 2010; Pallant, 2007). Buna göre ve bulgular kısmında detaylı olarak verilecek istatistiksel sonuçlar ışığında, bu çalışmadaki 336 kişilik örneklemin faktör analizi için yeterli olduğu kararına varılmıştır.

Araştırma Modeli ve Ölçek Geliştirme Süreci

Tarama modeli bu çalışma kapsamında, araştırmacılar tarafından Öğretmenlik Tercih Nedenleri Derecelendirme [ÖTNED] ve Geleceğe Yönelik Beklentiler [GYÖB] ölçekleri geliştirilmiştir. Tarama modeli, mevcut bir durumu değiştirmeden olduğu gibi ortaya çıkarmayı amaçlayan betimsel bir araştırma deseni (Fraenkel & Wallen, 2003; Karasar, 2011) olduğu için bu çalışmadaki araştırma problemlerini incelemek için anlık tarama modeli kullanılmıştır.

Ölçek geliştirme sürecine ilgili alanyazının taranmasıyla başlanılmış ve öncelikle öğretmenlik mesleği ile ilgili kullanılan ölçme araçları incelenmiştir. Bu kapsamda, alanyazında öğretmenlik mesleğini tercih nedenlerini belirleme hakkında iki adet ölçme aracına (Övet, 2006; Watt & Richardson, 2007) ulaşılmış fakat bu ölçme araçlarının sadece frekans analizine uygun olmasından dolayı tercih nedenlerinin etki derecesini nicel olarak belirlemede kullanılamayacağı görülmüştür. Alanyazında bu amaca hizmet edecek bir ölçeğin henüz geliştirilmemiş olduğu tespit edildikten sonra geliştirilecek yeni ölçek için madde havuzunun oluşturulmasına başlanılmış ve öğretmenlik tercih nedenleri konusunda yapılan diğer nitel araştırmalar (Bastick, 2000; Best, 1948; Ekiz, 2006; Jantzen, 1947; 1959; Montecinos & Nielsen, 1997; Schutz, Crowder & White, 2001; Şahin, 2011; Young, 1995) da incelenerek öğretmen adaylarının sıklıkla belirttiği etkenler maddeler halinde yazılmıştır.

ÖTNED ve GYÖB ölçeklerinin maddelerinin oluşturulması ve kapsam geçerliğinin artması için öğretmenlik mesleğine yönelik görüşleri inceleyen çalışmalarda en yaygın olarak kullanılan ölçme aracı olan “öğretmenlik mesleğine yönelik tutum” ölçekleri (Acat & Yenilmez, 2004; Bulut, 2009; Üstüner, 2006) de incelenmiştir. Ayrıca, sınıf öğretmenliği lisans programında öğrenim gören 44 öğretmen adayı ile öğretmenlik mesleğini tercih etme nedenleri ve geleceğe yönelik beklentileri ile ilgili yarı-yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Yukarıda adı geçen ölçeklerde meslek tercihi ve gelecek beklentileri ile ilgili maddelerin incelenmesi ve öğretmen adayları ile yapılan görüşme verileri ışığında yeni maddelerin de eklenmesiyle ÖTNED için 51 ve GYÖB için 19 maddelik madde havuzu oluşturulmuştur. Ölçekte yer alan maddeler kapsam geçerliği açısından fen eğitimi alanında çalışan iki alan eğitimcisi tarafından incenmiş ve uzman yorumları neticesinde ÖTNED ve GYÖB ölçeklerinin kapsam geçerliğinin yeterli olduğu onaylanmıştır. Ölçeklerin pilot verilerinin geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları esnasında, yapılacak madde elemelerinde kapsam geçerliğinin düşmemesi için ölçek uygulamasından ayrı olarak, katılımcılardan öğretmenlik mesleğini tercih etmelerinde en etkili üç nedeni yazmaları istenmiştir. Bu veriler gruplandırılarak frekanslarına göre sıralanmış ve madde elemelerinde hem yapı hem de kapsam geçerliğine katkıda bulunan maddelerin ölçekte tutulmasına dikkat edilmiştir.

Dil geçerliğinin sağlanması amacıyla ölçek maddeleri Türkçe eğitimi bölümünde görevli bir dil uzmanı tarafından kontrol edilmiş ve uzman görüşlerinin ardından ölçeğe son hali verilmiştir. Likert tipi dördümlü derecelendirme sistemine göre geliştirilen ÖTNED ölçeğinin tüm maddeleri “1:Tamamen Etkisiz”, “2:Biraz Etkili”, “3:Etkili”, ve “4:Çok Etkili” düzeylerine göre puan değerlerine sahiptir. ÖTNED ölçeğinden elde edilen puanın artması ilgili faktörün öğretmenlik tercihinde daha yüksek etkiye sahip olduğunu göstermektedir. GYÖB ölçeği maddeleri de dördümlü likert tipi derecelendirme sistemine göre “1:Kesinlikle Katılmıyorum”, “2:Katılmıyorum”, “3:Katılıyorum”, ve “4:Kesinlikle Katılıyorum” olarak puanlandırılmıştır. GYÖB ölçeği puanı hesaplanırken olumsuz maddelerin puanları ters kodlanmıştır ve buna göre GYÖB ölçeği toplam puanının artması katılımcıların geleceğe yönelik beklentilerinin daha olumluya kaydığını ifade etmektedir.

Ölçeklerden elde edilen puanlar rapor edilirken, her faktör için bulunan toplam puan, faktördeki madde sayısına bölünerek 1-4 puan arasında standardize edilmiş ortalama puanlar kullanılmıştır. Bu ortalama değerler nitel olarak yorumlanırken, dizi genişliği, seçenek sayısına bölünerek aralık genişliği “ $3/4=0.75$ ” olarak belirlenmiş ve puan aralıkları, $1 \leq$ Tamamen Etkisiz (Kesinlikle Katılmıyorum) < 1.75 , $1.75 \leq$ Biraz Etkili (Katılmıyorum) < 2.50 , $2.50 \leq$ Etkili (Katılıyorum) < 3.25 ve $3.25 \leq$ Çok Etkili (Kesinlikle Katılıyorum) < 4.00 olarak değerlendirilmiştir.

Ölçeklerin Uygulanması

Ölçeklerin pilot uygulaması, 2011-2012 eğitim-öğretim dönemi güz yarısında, araştırmacılar tarafından fakülte dersliklerinde gerçekleştirilmiştir. Ölçekler iki haftalık bir süre içinde gönüllülük esasına göre çalışmaya dahil olmayı kabul eden katılımcılara 15'er dakikalık bir sürelerde uygulanmıştır.

Verilerin Analizi

Uzman görüşleri yoluyla kapsam ve dil geçerliği sağlanan ÖTNED ve GYÖB ölçeklerinin yapı geçerliğini belirlemek için SPSS 18 paket programı ile açılımlayıcı faktör analizi (AFA) yapılmıştır. AFA'da faktörlerin yapısını belirlemek amacıyla döndürülmüş (varimax) temel bileşenler analizi kullanılmıştır. AFA ile belirlenen faktör yapısı ayrıca doğrulayıcı faktör analizine (DFA) tabi tutularak belirlenen faktör modelinin uygunluğu araştırılmıştır. Madde faktör ilişkileri ve faktörler arası ilişkinin belirlenmesini sağlayan DFA için LISREL 8.51 paket programı kullanılmıştır. DFA'da modelin geçerliğini değerlendirmek için Ki-Kare Uyum, GFI (Uygunluk indeksi), AGFI (Düzeltilmiş Uygunluk indeksi), RMSEA (Yaklaşık hataların ortalama karekökü), CFI (Karşılaştırmalı Uygunluk İndeksi), RMR (Ortalama hataların karekökü) ve SRMR (Standartlaştırılmış Ortalama hataların karekökü) uyum indeksleri kullanılmıştır. Ölçeklerde yer alan faktörlerin iç güvenirlik katsayıları ise Cronbach α değeriyle hesaplanmıştır.

ÖTNED ölçeğinin pilot uygulama verilerinden hareketle, araştırmaya katılan öğretmen adaylarının meslek tercih nedenlerinde etkili olan faktörlerden elde edilen puanların aynı anda hem kendi aralarında hem de bağımsız değişken kategorilerine göre karşılaştırılmasını sağlayabilmek için tekrarlı ölçümler faktöryel varyans analizi deseni kullanılmıştır. Tekrarlı ölçümler analizlerinde öncelikli olarak sağlanması gereken küresellik ve kovaryansların eşitliği varsayımları, Mauchly ve Box testleri ile kontrol edilmiş ve tüm analizlerde bu varsayımların sağlandığı ($p > .05$) görülmüştür.

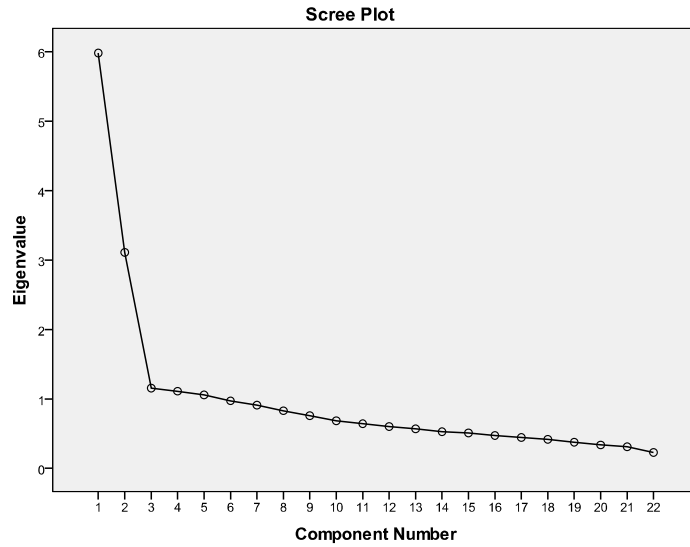
GYÖB ölçeğinin pilot uygulama verileri ile öğretmen adaylarının geleceğe yönelik beklentilerinin cinsiyet ve gelir seviyesi kategorilerine göre aynı anda karşılaştırılabilmesi için ise faktöryel varyans analizi denenmiş fakat bu analiz için gerekli başlıca varsayımlardan varyansların homojenliği varsayımı sağlanamadığı görülmüştür. Bu nedenle, bağımsız değişkenler ayrı ayrı incelenerek, cinsiyete göre karşılaştırmalarda bağımsız örneklem t-testi ve aile gelir seviyesine göre karşılaştırmalarda tek-yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır. Ayrıca, ÖTNED ölçeği faktör puanları ve GYÖB ölçeği puanları arasındaki doğrusal ilişkilerin varlığını incelemek için Pearson korelasyon katsayıları hesaplanmıştır.

Bulgular

ÖTNED Ölçeği için Açılımlayıcı Faktör Analizine (AFA) İlişkin Bulgular

ÖTNED ölçeği ile toplanan verilerin geçerli olup olmadığına ilişkin incelemede ilk olarak, verilerin faktör analizi için uygunluğu ve örneklem büyüklüğünün yeterliği araştırılmıştır. Bunun için Kaiser-Meyer-Olkin [KMO] Katsayısı hesaplanıp 0.6 kritik değeri ile karşılaştırılmış ve Bartlett küresellik (sphericity) testi sonucunun anlamlı olması varsayımı incelenmiştir. Bartlett küresellik testinin anlamlı ($\chi^2=2545.14$; $p < .001$) düzeyde çıkan sonucu ve 0.88 olarak hesaplanan KMO katsayısı, bu çalışma için toplanan verilerin faktör analizine uygunluğunu ve kullanılan örneklem büyüklüğünün yeterli olduğunu göstermektedir (Büyüköztürk, 2007; Çokluk & diğ., 2010; Pallant, 2007).

Ölçeğin faktör yapısını ve her faktöre ait maddeleri belirlemek için dik döndürme tekniği (Varimax) ile ÖTNED ölçeğinin 51 maddesinin faktör yükleri hesaplanmıştır. Yamaç-birikinti grafiği, faktör özdeğerleri ve faktörlerin açıkladığı toplam varyans oranı dikkate alınarak yürütülen analiz işlemlerinde, madde yükü değeri 0.30'dan düşük olan veya binişik maddeler ölçekten çıkarılmıştır. Analiz sonucunda 51 maddeden 29'u elenerek ölçek 22 maddeye düşürülmüştür. Şekil 1'deki yamaç-birikinti grafiğinden de görüldüğü üzere ölçeğin özdeğerleri Kaiser ölçütü olan 1'den büyük (Özdeğer₁=5.98; Özdeğer₂=3.11) iki faktörde toplandığı görülmüştür. Bu iki faktörün açıkladıkları toplam varyans oranı ise %41.3 (Faktör 1: %27.2, Faktör 2: %14.1) olarak bulunmuştur. Çok faktörlü araştırma desenlerinde, toplam açıklanan varyans değerinin %40 ila %60 olması yeterli olarak kabul edildiğinden (Çokluk & diğ., 2010; Hair, Black, Babin & Anderson, 2010) ve her bir faktörün açıkladığı varyans için minimum oran %5 tavsiye edildiğinden (Hair & diğ., 2010), bu oranlar, ölçeğin iki faktörlü yapı ile incelenebileceğini göstermektedir.

Şekil 1. ÖTNED Ölçeği Faktörlerine İlişkin Yamaç-Birikinti Grafiği

Faktör analizi sonunda ÖTNED ölçeği için belirlenen iki faktörün hangi maddelerden oluştuğu ve bu maddelerin faktör yük değerlerine ilişkin AFA verileri Tablo 1'de gösterilmiştir. Faktör yüklerine bakıldığında, 1. faktördeki minimum faktör yük değeri .449 ve 2. faktördeki minimum faktör yük değeri .327'dir. Faktör yüklerinin minimum sınır değerleri için literatürde farklı değerler tavsiye edilmektedir. Sınır değerlerin örneklem büyüklüğüne göre belirlendiği kaynaklarda (Field, 2005; Hair & diğ., 2010), 300 kişiden fazla örneklem için kabul edilebilecek sınır değerinin en az .30 olduğunu belirtilmiştir. Comrey ve Lee (1992) ise sınır değerini .32 olarak kabul etmiş ve faktör yüklerini şu şekilde sınıflandırmıştır: “.32-.44: Zayıf”, “.45-.54: Orta”, “.55-.62: İyi”, “.63-.70: Çok iyi” ve “.71 ve Üzeri: Mükemmel (akt. Tabachnick & Fidell, 2007).

Bu çalışmada elde edilen faktör yükleri literatürde tavsiye edilen sınır değerleriyle (Büyüköztürk, 2007; Comrey & Lee, 1992; Çokluk & diğ., 2010; Field, 2005; Hair & diğ., 2010) karşılaştırıldığında tüm maddelerin ilgili faktörlere yeterli katkıda buldukları sonucuna varılmıştır. Comrey ve Lee (1992)'nin sınıflamasına göre ise 1. faktördeki 14 maddenin 3 tanesi mükemmel, 4 tanesi çok iyi, 5 tanesi iyi ve 2 tanesi orta düzeyde katkı sağlarken; 2. faktördeki 8 maddenin, 4 tanesi mükemmel, 2 tanesinin orta ve 2 tanesinin ise zayıf düzeyde katkı sağladığı görülmektedir. Field (2005), bir faktörün anlamlı olarak kabul edilmesi için faktörde yer alan maddelerden en az dört tanesinin .60'dan daha yüksek faktör yükü değerine sahip olması gerektiğini tavsiye etmektedir. Tablo 1'de görüldüğü üzere, bu ölçütü sağlayan madde sayısı

1. faktör için 7 madde ve 2. faktör için 4 madde olduğundan belirlenen faktörlerin anlamlı oldukları kararına varılmıştır. Faktörlere katkıda bulunan maddelerin ortak özellikleri dikkate alınarak öğretmenlik mesleğini tercih etme nedenlerinden özgeci ve içsel nedenlerle ilgili 14 maddenin oluşturduğu faktör, “Özsel Nedenler” ve dışsal nedenlerle ilgili 8 maddenin oluşturduğu faktör, “Dışsal Nedenler” olarak isimlendirilmiştir.

Tablo 1. ÖTNED Ölçeği Maddelerinin Faktör Yük Değerleri

#	Madde	Faktör 1 Özsel Nedenler	Faktör 2 Dışsal Nedenler
		Özgeci	İçsel
1.	Beni gelecekte mutlu edecek bir meslek olması		.747
2.	Öğrencilerime iyi bir rol modeli olmak isteği	.727	
3.	Okul ortamını seviyor olmam		.720
4.	Öğrencilerimin hayatlarına olumlu etkiler yapma isteğim	.705	
5.	Birilerine bir şeyleri öğretmeyi seviyor olmam		.681
6.	Kişisel özelliklerime en uygun meslek olması		.669
7.	Eğitim sistemimizi iyileştirmeye katkıda bulunma isteğim	.650	
8.	İdealimdeki meslek olması		.620
9.	İnsan odaklı bir meslek olması	.611	
10.	İnsanlarla iletişim becerilerimin iyi düzeyde olması		.568
11.	Topluma hizmet etmek	.556	
12.	Kendimi geliştirmeme uygun (dinamik) bir meslek olması		.552
13.	Çalışacağım yaş grubundaki çocukları seviyor olmam		.525
14.	Kutsal bir meslek olması	.449	
1.	Tatillerin fazla olması		.860
2.	Çalışma saatlerinin az olması		.795
3.	Düzenli gelir sahibi olacak olmam		.725
4.	Çalışma koşullarının rahat oluşu		.714
5.	Sürekliliği olan iş sahibi olma avantajı		.510
6.	Hazırlık yapması kolay bir meslek olması		.490
7.	Üniversite puanımın ancak bu bölüme yetmesi		.369
8.	Ailemin tavsiyesi		.327

İlgili alanyazında da vurgulandığı üzere, öğretmenlik tercih nedenlerinde özgeci ve içsel boyutlar çoğu durumda örtüştüğü (Saban, 2003) için bu boyutlarla ilgili maddeler AFA’da farklı faktörlere ayrılmamış ve ortak bir faktör (Özsel Nedenler) altında toplanmıştır. Matematiksel modelde aynı faktörde yer alan özgeci ve içsel nedenler alt-boyutlarının, ortak puanlarının yanı sıra, herbir alt-boyuta ait puanların da ayrı ayrı incelenmesi de bu alanda yapılan çalışmalara önemli katkı sağlayacaktır. Bu nedenle, araştırmacıların çalışmanın başlangıcında her maddeye ilişkin belirledikleri kategori isimleri (İçsel, Dışsal ve Özgeci) incelenmiş ve alan eğitimcisi farklı bir uzmanın da görüşleri alınarak Tablo 1’de de görüldüğü üzere özsel nedenler faktörüne ait maddeler Özgeci (6 madde) ve İçsel (8 madde) nedenler alt-boyutları olarak iki sütunda gösterilmiştir. Çalışmanın kalan kısmında matematiksel modelin öngördüğü biçimde ÖTNED ölçeği iki faktörlü olarak sunulacak, fakat aynı zamanda özsel nedenler faktörünün alt boyutları olan özgeci ve içsel nedenlere ait puanlar da ayrıca incelenecektir.

ÖTNED Ölçeği için Doğrulayıcı Faktör Analizine (DFA) İlişkin Bulgular

Doğrulayıcı faktör analizi önceden belirlenmiş ya da kurgulanmış bir yapının toplanan verilerle ne derece doğrulandığını incelemeyi amaçlar (Büyüköztürk, Akgün, Kahveci & Demirel, 2004). Bu amaçla, açımlayıcı faktör analizinden elde edilen iki faktörlü yapı analiz edilmiş ve yapının uygunluğu uyum istatistikleri ve modifikasyon indeksi sonuçlarına göre incelenmiştir. ÖTNED ölçeğinin doğrulayıcı faktör analizi ile hesaplanan uyum indeksleri ve ilgili alanyazında kabul edilen indeksler Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. ÖTNED Ölçeğine İlişkin DFA Sonuçları

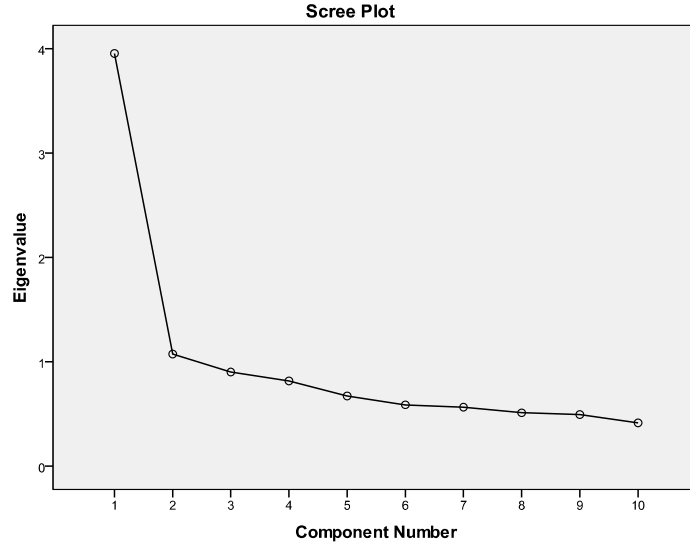
DFA Uyum İndeksi		Çalışma Bulguları	İyi Model Ölçütleri (Çokluk & diğ., 2010)
Ki-Kare/Serbestlik Derecesi	χ^2/sd	528,91/208=2,54	< 3
Uygunluk İndeksi	GFI	0.88	$\geq .90$
Düzeltilmiş Uygunluk İndeksi	AGFI	0.85	
	NNFI	0.93	
Karşılaştırmalı Uygunluk İndeksi	CFI	0.94	
Ortalama Hataların Karekökü	RMR	0.064	$\leq .05$
Standartlaştırılmış Ortalama Hataların Karekökü	SRMR	0.075	$\leq .08$
Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökü	RMSEA	0.068	$\leq .08$

Tablo 2’de çalışma bulgularından elde edilen uyum indeksleri ile alanyazında kabul edilen değerler karşılaştırıldığında modelin iyi düzeyde olduğu görülmektedir. Ayrıca analizde herbir madde için elde edilen t değerleri incelendiğinde tüm maddelerin ($p < .01$) düzeyinde anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuçlar, açımlayıcı faktör analizi ile belirlenen modelin verilerle uyumlu olduğunu göstermektedir. Madde-örtük değişken ve örtük değişkenler arasındaki standardize edilmiş katsayıları gösteren yol şeması Ek-1’de sunulmuştur.

GYÖB Ölçeği için Açımlayıcı Faktör Analizine (AFA) İlişkin Bulgular

GYÖB ölçeğinin AFA analizinde de ilk olarak verilerin faktör analizi için uygunluğunu ve örneklem büyüklüğünün yeterliği araştırılmıştır. Bartlett küresellik testinin anlamlı ($\chi^2 = 923.308$; $p < .001$) düzeyde çıkan sonucu ve 0.871 olarak hesaplanan KMO katsayısı, bu çalışma için toplanan verilerin faktör analizine uygunluğunu ve kullanılan örneklem büyüklüğünün yeterli olduğunu göstermektedir (Büyüköztürk, 2007; Çokluk & diğ., 2010; Pallant, 2007).

GYÖB ölçeğinin faktör yapısını belirlemek için ölçeğin 19 maddesine ait faktör yükleri ve açıklanan varyans oranı hesaplanarak, yamaç-birikinti grafiği çizdirilmiştir. Madde yükü değeri 0.30’dan düşük olan maddeler ölçekten çıkarılmıştır. Analiz sonucunda 19 maddeden 9 madde elenerek ölçek 10 maddeye düşürülmüş ve Şekil 2’deki yamaç-birikinti grafiğinden de görüldüğü üzere ölçeğin tek faktörlü ($\lambda_1 = 3.95$) yapıda olduğu görülmüştür. Açıklanan varyans oranı (%39.54) da ölçeğin tek faktörlü yapıda incelenebileceğini göstermektedir. (Çokluk & diğ., 2010). AFA sonunda GYÖB maddelerine ait madde yük değerleri Tablo 3’te gösterilmiştir. GYÖB maddeleri, Comrey ve Lee (1992)’nin faktör yüklerini sınıflamasına göre incelendiğinde toplam 10 maddeden, 1 maddenin mükemmel, 4 maddenin çok iyi, 3 maddenin iyi ve 2 maddenin orta düzeyde katkı sağladığı görülmektedir.

Şekil 2. GYÖB Ölçeği Yamaç-Birikinti Grafiği

Tablo 3. GYÖB Ölçeği Maddelerinin Faktör Yük Değerleri

#	Madde	Faktör Yüğü
1.	Öğretmenlik yaptıkça mesleğimi daha da çok seveceğimi düşünüyorum.	.721
2.	Öğretmenliği severek yapacağıma inanıyorum.	.699
3.	Öğretmen olarak toplumun gelişmesine katkıda bulunmanın gelecekte beni mutlu edeceğinden eminim.	.682
4.	Öğretmenliğin bana uygun bir meslek olacağından emin değilim.	.660
5.	Maddi olarak tatmin etmese bile gelecekte hep öğretmen olarak çalışmak istiyorum.	.634
6.	Göreve başlasam bile uzun süre öğretmen olarak kalacağımı sanmıyorum.	.620
7.	Gelecekte maddi şartları iyi başka bir mesleğe geçme imkanım olursa öğretmenliği bırakırım.	.596
8.	Gelecekte iyi bir öğretmen olacağıma inanıyorum.	.588
9.	Öğrencileriyle iletişimi çok iyi bir öğretmen olacağıma inanıyorum.	.544
10.	Öğretmenlik yaparken sıkılacağıma düşünmüyorum.	.510

GYÖB Ölçeği için Doğrulayıcı Faktör Analizine (DFA) İlişkin Bulgular

GYÖB ölçeğinin doğrulayıcı faktör analizi ile hesaplanan uyum indeksleri ve ilgili alanyazında kabul edilen indeksler Tablo 4'te sunulmuştur. Tablo 4'te çalışma bulgularından elde edilen uyum indeksleri ile alanyazında kabul edilen değerler karşılaştırıldığında modelin iyi düzeyde olduğu görülmektedir. Ayrıca analizde herbir madde için elde edilen t değerleri incelendiğinde tüm maddelerin ($p < .01$) düzeyinde anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuçlar, açıklayıcı faktör analizi ile belirlenen modelin verilerle uyumlu olduğunu göstermektedir. Madde-örtük değişken ve örtük değişken arasındaki standardize edilmiş katsayıları gösteren yol şeması Ek-2'de sunulmuştur.

Tablo 4. GYÖB Ölçeğine İlişkin DFA Sonuçları

DFA Uyum İndeksi		Çalışma Bulguları	İyi Model Ölçütleri (Çokluk & diğ., 2010)
Ki-Kare/Serbestlik Derecesi	χ^2/sd	126.22/35 = 3.60	< 3
Uygunluk İndeksi	GFI	0.93	$\geq .90$
Düzeltilmiş Uygunluk İndeksi	AGFI	0.90	
	NNFI	0.94	
Karşılaştırmalı Uygunluk İndeksi	CFI	0.95	
Ortalama Hataların Karekökü	RMR	0.03	$\leq .05$
Standartlaştırılmış Ortalama Hataların Karekökü	SRMR	0.05	$\leq .08$
Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökü	RMSEA	0.08	$\leq .08$

ÖTNED ve GYÖB Ölçeklerinin İç Güvenirliklerine İlişkin Bulgular

ÖTNED ölçeğinin belirlenen faktörlerinin iç güvenirliklerini belirlemek amacıyla hesaplanan Cronbach α güvenirlik katsayıları özsel nedenler faktörü için .88 ve dışsal nedenler faktörü için ise .76 olarak bulunmuştur. Ayrıca özsel nedenler faktörünün alt-boyutlarından özgeci nedenler için Cronbach $\alpha=.82$ ve içsel nedenler için Cronbach $\alpha=.76$ olarak hesaplanmıştır. Tek faktörlü GYÖB ölçeği için ise Cronbach $\alpha=.82$ olarak hesaplanmıştır. Hesaplanan bu güvenirlik katsayıları, bu çalışma kapsamında ÖTNED ve GYÖB ölçeklerinden elde edilen verilerin güvenirlik şartlarını sağladığını göstermektedir.

ÖTNED Ölçeği Pilot Çalışma Verileri Analizi

Bu bölümde, araştırmaya katılan öğretmen adaylarının meslek tercih nedenlerinde etkili olan özsel ve dışsal nedenler ile, özsel nedenler faktörünün alt boyutları olan özgeci ve içsel nedenler maddelerinden elde edilen puan ortalamalarına ilişkin bulgulara yer verilecektir. Katılımcıların cinsiyet ve aile gelir seviyesi kategorilerine göre özsel ve dışsal nedenler faktörlerinin ortalama puanları Tablo 5'te özetlenmiştir.

Tablo 5. Bağımsız değişken kategorilerine göre katılımcıların ÖTNED ölçeği faktör puanları

Değişken	Kategori	Özsel Nedenler			Dışsal Nedenler	
		n	Ort.	s	Ort.	s
Cinsiyet	Kız	238	2.89	0.55	2.22	0.56
	Erkek	88	2.87	0.62	2.16	0.67
Aylık Gelir	< 900 TL	124	2.85	0.57	2.09	0.57
	901-1700 TL	132	2.89	0.59	2.20	0.58
	>1700 TL	70	2.93	0.53	2.25	0.63
GENEL		326	2.88	0.57	2.20	0.60

Tablo 5 incelendiğinde, özsel ve dışsal nedenlerin ortalamalarının gerek cinsiyet gerekse gelir seviyesi değişkenlerine göre önemli değişiklik göstermediği ve tüm bağımsız değişken kategorileri için özsel nedenlerin “etkili ($2.50 \leq \text{Etkili} < 3.25$)” ve dışsal nedenlerin ise “biraz etkili ($1.75 \leq \text{Biraz Etkili} < 2.50$)” düzeyinde olduğu görülmektedir. Tüm bağımsız değişken kategorileri için tutarlı olarak, özsel nedenler ortalaması dışsal nedenler ortalamasından daha yüksek değerdedir. Cinsiyet ve gelir seviyesi kategorilerine göre özsel ve dışsal nedenler ortalamalarını karşılaştırmak amacı ile yapılan tekrarlı-ölçümler faktöryel ANOVA sonuçlarına göre, katılımcıların özsel nedenler ortalamasının dışsal nedenler ortalamasından anlamlı biçimde yüksek olduğu [$F(1,320)=189.30$; $p < .001$; Eta-kare=.37] tespit edilmiştir. Bu analizde elde edilen etki büyüklüğü değeri, öğretmenlik tercih nedenleri açısından, özsel nedenlerin dışsal nedenlere göre yüksek düzey etkiye (Cohen, 1988) sahip olduğunu göstermektedir. Özsel ve dışsal nedenler arasında bulunan bu anlamlı farkın, bağımsız değişken kategorileri açısından değişip değişmediği incelendiğinde ise, cinsiyet [$F(1,320)=0.003$; $p=.96$], aile gelir düzeyi [$F(2,320)=0.30$; $p=.74$] ve bu iki bağımsız değişkenin ortak etkisinin (cinsiyet*aile gelir) [$F(2,320)=1.25$; $p=.29$] istatistiksel olarak herhangi bir anlamlı etkisinin olmadığı tespit edilmiştir.

Çalışmanın ölçek geliştirme kısmında da anlatıldığı gibi, özsel nedenler faktörü özgeci ve içsel nedenlere ilişkin maddeler içerdiğinden bu boyutlara ait ortalama puanlar cinsiyet ve aile gelir seviyesi kategorilerine göre Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6. Bağımsız değişken kategorilerine göre katılımcıların Özsel Nedenler faktörünün alt-boyutlarına ait puanları

Değişken	Kategori	Özgeci Nedenler			İçsel Nedenler	
		n	Ort.	s	Ort.	s
Cinsiyet	Kız	247	3.06	0,56	2.77	0,62
	Erkek	90	3.05	0,63	2.75	0,67
Aylık Gelir	< 900 TL	128	3.03	0,58	2.75	0,62
	901-1700 TL	137	3.07	0,60	2.76	0,64
	>1700 TL	72	3.08	0,53	2.81	0,62
GENEL		337	3.06	0,58	2.77	0,63

Tablo 6 incelendiğinde, özsel nedenlerin alt boyutları olan özgeci ve içsel nedenler puan ortalamalarının tüm kategoriler için “etkili ($2.50 \leq \text{Etkili} < 3.25$)” düzeyinde olmalarına karşın, özgeci nedenler puan ortalamasının tüm kategorilerde içsel nedenler ortalamasından daha yüksek değerde olduğu görülmektedir. Cinsiyet ve gelir seviyesi kategorilerine göre özgeci ve içsel nedenler ortalamalarını karşılaştırmak amacı ile yapılan tekrarlı-ölçümler faktöryel ANOVA sonuçlarına göre, katılımcıların özgeci nedenler ortalamasının içsel nedenler ortalamasından anlamlı biçimde yüksek olduğu [$F(1,331)=105.25$; $p < .001$; Eta-kare=.24] tespit edilmiştir. Bu analizde elde edilen etki büyüklüğü değeri, öğretmenlik tercih nedenleri açısından, özgeci nedenlerin içsel nedenlere göre yüksek düzey etkiye (Cohen, 1988) sahip olduğunu göstermektedir. Özgeci ve içsel nedenler arasındaki bulunan bu anlamlı farklılığın, bağımsız değişken kategorileri açısından değişip değişmediği incelendiğinde ise, cinsiyet [$F(1,331)=0.14$; $p=.70$], aile gelir düzeyi [$F(2,331)=0.62$; $p=.54$] ve bu iki bağımsız değişkenin ortak etkisinin (cinsiyet*aile gelir) [$F(2,331)=0.88$; $p=.42$] istatistiksel olarak herhangi bir anlamlı etkisinin olmadığı tespit edilmiştir.

GYÖB Ölçeği Pilot Çalışma Verileri Analizi

Katılımcıların öğretmenlik mesleği hakkındaki geleceğe yönelik beklenti puanlarının cinsiyet ve aile gelir seviyesi kategorilerine göre puan ortalamaları Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7. Bağımsız değişken kategorilerine göre katılımcıların GYÖB ölçeği puanları

Değişken	Kategori	GYÖB		
		n	Ort.	s
Cinsiyet	Kız	256	3.32	0.42
	Erkek	91	3.24	0.51
Aylık Gelir	< 900 TL	137	3.28	0.42
	901-1700 TL	134	3.33	0.46
	>1700 TL	76	3.28	0.48
GENEL		347	3.30	0.45

Tablo 7 incelendiğinde, GYÖB ölçeği puanları açısından tüm bağımsız değişken kategorilerindeki ortalamaların birbirine çok yakın ve hemen hepsinin “Kesinlikle Katılıyorum(≥ 3.25)” düzeyinde oldukları görülmektedir. Sadece erkekler kategorisi için bulunan ortalama “Katılıyorum ($2.50 \leq \text{Katılıyorum} < 3.25$)” düzeyinde olmasına rağmen, kategorilerin ortalamaları arasında önemli farklar gözlenmemektedir. Veri analizi kısmında da açıklandığı üzere, varyansların homojenliği varsayımının sağlanamaması nedeniyle GYÖB ölçeği puanları cinsiyet ve aile gelir seviyesi değişkenleri açısından ayrı ayrı analiz edilmiştir.

GYÖB ölçeği puanlarının cinsiyete göre anlamlı biçimde farklılaşıp farklılaşmadığının incelendiği bağımsız örneklem t-testi sonucuna [$t(345)=1.38$; $p=.17$] göre kızlar ve erkeklerin GYÖB puanları arasında anlamlı bir fark yoktur. GYÖB puanları aile gelir seviyesi gruplarına göre tek yönlü varyans analizi ile karşılaştırıldığında ise cinsiyete benzer şekilde aile gelir seviyesi açısından da herhangi bir farklılaşma olmadığı [$F(2,344)=.475$; $p=.62$] görülmüştür.

GYÖB ölçeği puanlarının, ÖTNEĐ ölçeğinden elde edilen puanlarla ilişkisini incelemek üzere herbir değişken çifti için hesaplanan korelasyon katsayıları incelendiğinde, GYÖB puanlarının öğretmenlik mesleği tercih nedenleri arasında özsel nedenlerin her iki boyutu ile de pozitif ilişkili olduğu ($r_{GYÖB-ÖZGEÇİ}=0.56$; $p<.001$; $r_{GYÖB-İÇSEL}=0.64$; $p<.001$); buna karşın, GYÖB puanlarının dışsal nedenler puanları ile negatif ilişkili ($r=-0.11$; $p<.05$) olduğu belirlenmiştir.

Tartışma ve Yorum

Bu çalışmada, öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğini tercih nedenlerini ve bu nedenlerin etki derecelerini belirlemek amacıyla tasarlanan ÖTNEĐ ölçeği ve öğretmenlik mesleğinden beklentilerini araştırmak üzere geliştirilen GYÖB ölçeğinin geçerlik ve güvenilirlik araştırması yapılmıştır. Bulgular kısmında özetlenen istatistiksel veriler ışığında; ÖTNEĐ ölçeğinin, özsel ve dışsal nedenler olarak tanımlanan iki faktörden oluştuğu ve bu faktörlerden özsel nedenler faktörünün özgeci ve içsel nedenler alt-boyutlarından oluştuğu, GYÖB ölçeğinin ise tek faktörlü yapıda olduğu sonucuna varılmıştır. Yapılan analizler sonucunda, ÖTNEĐ ve GYÖB ölçeklerinin bilimsel araştırmalarda kullanılmak için gerekli geçerlik ve güvenilirlik kriterlerini taşıdığı belirlenmiştir. Bu çalışma öncesinde ilgili alanyazında

öğretmenlik tercih nedenlerinin etki derecesini belirleme ve gelecek beklentileri ile ilişkilendirme amacıyla kullanılabilir hiçbir ölçek çalışması tespit edilmediğinden ÖTNED ve GYÖB ölçeklerinin önemli bir ihtiyacı karşılayacağı ve ileride bu alanda tasarlanacak yeni ölçekler için katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Çalışma kapsamında ayrıca ÖTNED ve GYÖB ölçeklerinin pilot çalışmasında toplanan veriler incelenmiştir. ÖTNED ölçeği verileri ile öğretmenlik tercihinde özgeci, içsel ve dışsal etkenlerin etki dereceleri cinsiyet ve aile gelir seviyesine göre karşılaştırılmıştır. Yapılan istatistiksel analizler sonucunda, fen bilgisi öğretmen adaylarının öğretmenlik tercihini etkileyen nedenlerin sırası veya etki derecelerinin cinsiyet ve aile gelir seviyelerine göre anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenmiştir. Geçmiş çalışmalarda öğretmenlik mesleği tercih nedenlerinde cinsiyete göre genellikle kızlar lehine farklılıklar rapor edilmişken (Beşoluk & Horzum, 2011; Çapa & Çil, 2000; Çermik & diğ., 2010; Özsoy & diğ., 2010; Saban, 2003), bu çalışmada cinsiyet ve gelir seviyesine göre anlamlı bir farklılığın olmaması dikkat çekicidir. Bu durum, öğretmenlik mesleğinin giderek, dışsal nedenlerden ziyade özsel nedenlerin etkisi ile seçilmeye başlandığının bir göstergesi olabilir. Zira, bu çalışmada, öğretmenlik tercihinde etkili olan nedenlerin sıralaması aile gelir seviyesi ve cinsiyet değişkenlerinin farklı kategorilerinin hepsi için aynı olarak, etki derecesi büyüklüğüne göre; özgeci, içsel ve dışsal nedenler şeklinde bulunmuştur. Bu sonuç, öğretmenlik mesleğine yönelik tutumlarda cinsiyete (Bulut, 2009; Bulut & Doğar, 2006; Gürbüz Türk & Genç, 2004; Hacıömeroğlu & Şahin-Taşkın, 2010) ve aile gelir seviyesine (Baykara-Pehlivan, 2008; Uğurlu & Polat, 2011) göre anlamlı farklılık olmadığı rapor eden çalışmalarla paralellik göstermektedir.

Özgeci nedenlerin etki derecesinin diğer nedenlere kıyasla daha büyük çıkmış olması, Türkiye’de yapılmış geçmiş çalışmalarla (Beşoluk & Horzum, 2011; Özbek, 2007; Özsoy & diğ., 2010; Saban, 2003) paralel olmasına karşın, dışsal nedenlerin etki derecesi sıralamasında özsel nedenlerden sonra gelmesi, dışsal nedenlerin en belirleyici faktör olduğunu rapor eden bazı geçmiş çalışmalarla (Çermik & diğ., 2010; Çevik & Yiğit, 2009; Ekiz, 2006) farklılık göstermektedir. Bu farklılığın temel sebebi, geçmiş çalışmalarda genel olarak frekans analizine dayalı yüzdeler rapor edilirken, bu çalışmada madde puanları ve maddelerin oluşturduğu faktörler arası nicel karşılaştırmalara imkan verecek bir araştırma yönteminin kullanılmış olması olabilir. Bu çalışmada elde edilen sonuçlara göre, dışsal nedenler de öğretmenlik tercihinde etkili olmuştur fakat etki derecesi bakımından özsel nedenler, özellikle özgeci nedenler, daha belirleyici durumdadır.

GYÖB ölçeğinden elde edilen pilot verilerle yapılan analizde ise fen bilgisi öğretmen adaylarının geleceğe yönelik beklentileri incelenmiş ve beklenti durumlarının cinsiyet veya aile gelir düzeyine göre anlamlı bir farklılaşma göstermediği görülmüştür. Öğretmenlik tercih nedenleri ile geleceğe yönelik beklentiler arasındaki ilişkileri araştırmak amacıyla hesaplanan korelasyon katsayıları ise, öğretmenlik tercihinde özsel (özgeci ve içsel) nedenlerin etki derecesi arttıkça geleceğe yönelik beklentilerin daha olumlu olduğunu, dışsal nedenlerin etki derecesi arttığında ise geleceğe yönelik beklentilerin daha olumsuzla kaydığını göstermiştir. Bu sonuç, öğretmenlik mesleğine yönelik tutum araştırmalarında içsel nedenlerle öğretmenlik mesleğini seçenlerin, dışsal nedenlerle seçenlere göre daha olumlu tutumlara sahip olduğunu belirten çalışmalarla (Aksoy, 2010; Bozdoğan & diğ., 2007; Üstüner, Demirtaş & Cömert, 2009) uyumludur.

Sonuç

Geçmiş dönemlerde, öğretmen açıkları nedeniyle gerek eğitim fakültesi gerek diğer fakülte mezunları için istihdam açısından güvenilir bir liman olarak görülen öğretmenlik zaman içinde daha az oranda kişiye iş imkanı sağlamaya başlamıştır. Bu nedenle, geçmişten beri devamlı bir iş ve gelir sahibi olma vb. dışsal nedenlerin cazibesi nedeniyle ilgi çeken eğitim fakülteleri günümüzde bu özelliğini nispeten kaybetmeye başlamıştır. Öğretmenlik ataması bekleyen kitlenin sayıca yüzbinleri bulmuş olması ve günlük haber bültenlerinde bu sorunların kamuoyuna sıkça duyurulması öğretmenlik mesleğinin imajını günümüzde farklı bir boyuta taşımaktadır. Özellikle fen bilgisi öğretmenliği gibi yıllık atama kontenjanı daha sınırlı olan branşlarda bu sorun daha çok hissedilmektedir.

Bu çalışmanın sonuçları, öğretmenlik atamalarının mevcut durumu ile birlikte yorumlandığında, gelişmiş ülkelerde bulunan sonuçlara (Brookhart & Freeman, 1992; Montecinos & Nielsen; Richardson & Watt, 2006) benzer şekilde, ülkemizde de öğretmen adaylarının meslek tercihlerinde dışsal nedenlerin, özgeci ve içsel nedenlere kıyasla zaman içinde daha az etkiye sahip olmaya başlaması beklenen bir gelişmedir. Öğretmen adaylarının meslek seçimlerinde dışsal faktörlerin etki derecesinin özsel nedenlerden daha düşük olmasının nedeninin gerçekten içsel ve özgeci nedenlerin daha etkili olduğundan mı, yoksa aslında zamanla dışsal faktörlerin (iş güvencesi, kolay atanabilme vb.) cazibesini kaybetmesinden mi kaynaklandığı, üzerinde düşünülmesi gereken önemli bir durumdur. Bu nedenle, özellikle nitel araştırma yöntemleri ile yürütülecek araştırmalar bu belirsizliği çözmekte yararlı olabilir.

Bu çalışmada, öğretmenlik tercih nedenlerinin etki derecelerini nicel olarak ölçmeyi ve karşılaştırmayı sağlayan ÖTNED ve öğretmen adaylarının mesleki gelecek beklentilerini belirlemeyi sağlayan GYÖB ölçeklerinin bilimsel geçerlik ve güvenilirlik şartlarını sağladığı ortaya konulmuş olsa da, mevcut sayısal veriler bu konuda daha doyurucu ve net yorumlar yapabilmek için nitel verilere de ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir. Araştırma konusuna nicel açıdan yaklaşan bu çalışma, nicel araştırma yöntemlerinin doğasından kaynaklanan bir sınırlılık olarak öğretmenlik tercihinde etkili olan faktörlerin ve geleceğe yönelik beklentilerin derinlemesine incelenmesini ve neden-sonuçla ilgili bir açıklamayı sağlayamamaktadır. Bu nedenle, gelecek çalışmalarda ÖTNED ve GYÖB ölçeklerinden elde edilecek nicel verilere ek olarak, nitel veriler de sağlayacak karma araştırmalar tasarlanabileceği ve elde edilen veri çeşitliliği ile daha güvenilir ve geçerli sonuçlar ortaya konularak Türk eğitim sisteminin bu önemli problemine ışık tutulabileceği düşünülmektedir.

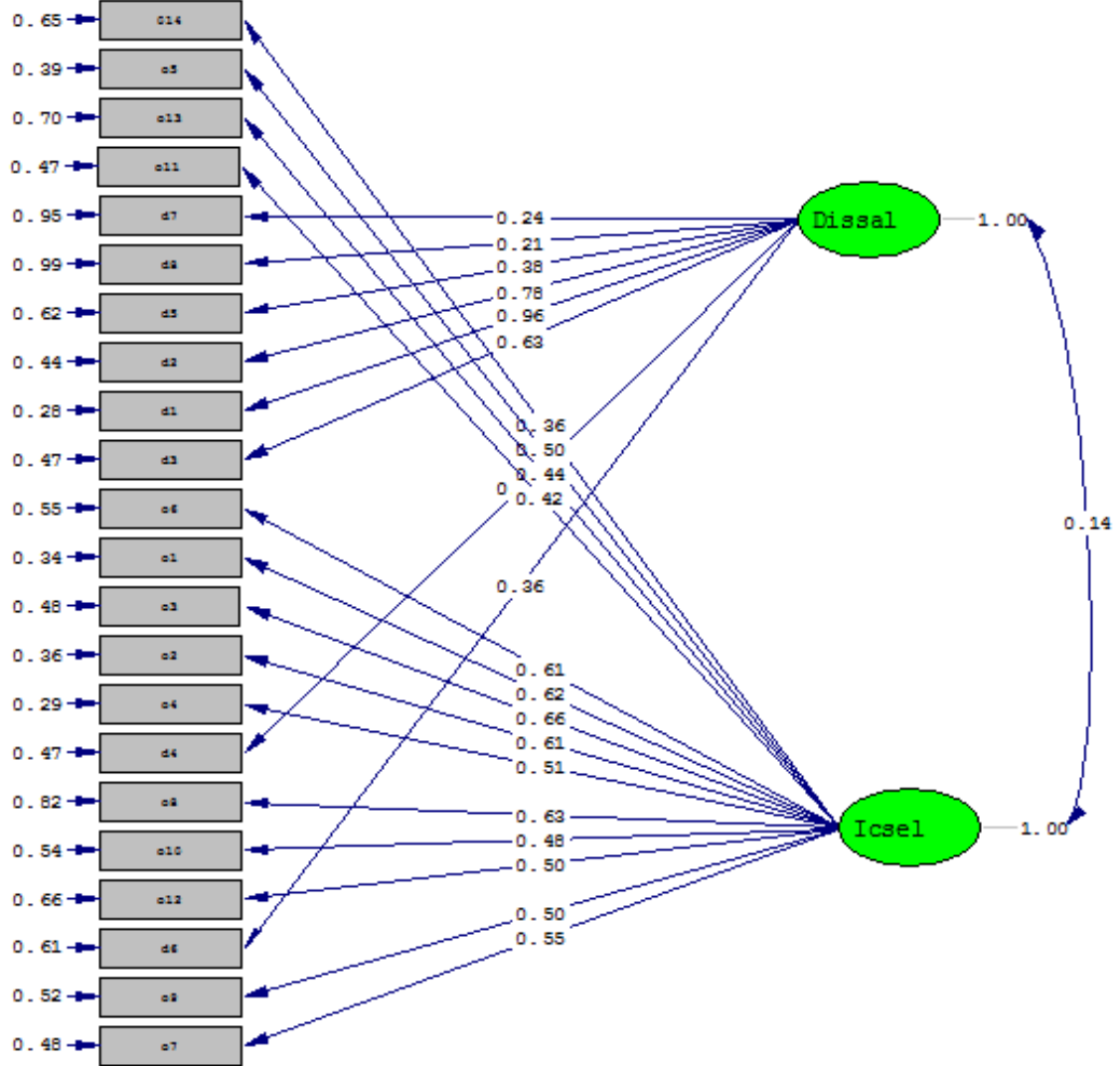
Kaynaklar

- Acat, B. & Yenilmez, K. (2004). Eğitim fakültesi öğrencilerinin öğretmenlik mesleğine ilişkin motivasyon düzeyleri. *Manas Sosyal Bilimler Dergisi*, 12, 125-139.
- Aksoy, M.E. (2010). Öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine ilişkin tutumları (Gaziosmanpaşa üniversitesi örneği). *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 2, 197-212.
- Bastick, T. (2000). Why teacher trainees choose the teaching profession: Comparing trainees in metropolitan and developing countries. *International Review of Education*, 46(3/4), 343-349.
- Baykara-Pehlivan, K. (2008). Sınıf öğretmeni adaylarının sosyo-kültürel özellikleri ve öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları üzerine bir çalışma. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(2), 151-168.
- Best, J. W. (1948). A study of certain selected factors underlying the choice of teaching as a profession. *The Journal of Experimental Education*, 17(1), 201-259.
- Beşoluk, Ş. & Horzum, M. B. (2011). Öğretmen adaylarının meslek bilgisi, alan bilgisi dersleri ve öğretmen olma isteğine ilişkin görüşleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 44(1), 17-49.
- Bozdoğan, A. E., Aydın, D. & Yıldırım, K. (2007). Öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine ilişkin tutumları. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 8(2), 83-97.
- Brookhart, S. M. & Freeman, D. J. (1992). Characteristics of entering teacher candidates. *Review of Educational Research*, 62(1), 37-60.
- Bulut, İ. (2009). Öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine ilişkin tutumlarının değerlendirilmesi (Dicle ve Fırat üniversitesi örneği). *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14, 13-24.
- Bulut, H. & Doğan, Ç. (2006). Öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine karşı tutumlarının incelenmesi. *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(1), 13-27.
- Büyüköztürk, Ş. (2007). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Büyüköztürk, Ş., Akgün, Ö., Kahveci, Ö. & Demirel, F. (2004). The validity and reliability study of the Turkish version of the motivated strategies for learning questionnaire. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 4(2), 207-239.

- Cakiroglu, E. & Cakiroglu, J. (2003). Reflections on teacher education in Turkey. *European Journal of Teacher Education*, 26(2), 253-264.
- Cemaloğlu, N. & Erdemoğlu-Şahin, D. (2007). Öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeylerinin farklı değişkenlere göre incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 15(2), 465-484.
- Cohen, J. (1988). *Statistical power analysis for the behavioural sciences*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Comrey, A. L., & Lee, H. B. (1992). *A first course in factor analysis*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Cooper, S. E. & Robinson, D. A. G. (1991). The relationship of mathematics self-efficacy beliefs to mathematics anxiety and performance. *Measurement and Evaluation in Counseling and Development*, 24(1), 4-11.
- Cox, C. A. & Carpenter, J. R. (1989). Improving attitudes toward teaching science and reducing science anxiety through increasing confidence in science ability in inservice elementary school teachers. *Journal of Elementary Science Education*, 1(2), 14-34.
- Çapa, Y. & Çil, N. (2000). Öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine yönelik tutumlarının farklı değişkenler açısından incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18, 69-73.
- Çermik, H., Doğan, B. & Şahin, A. (2010). Sınıf öğretmenliği öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğini tercih sebepleri. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28, 201-212.
- Çevik, O. & Yiğit, S. (2009). Eğitim fakültesi öğrencilerinin profillerinin belirlenmesi: Amasya üniversitesi örneği. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 33(1), 89-106.
- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G. & Büyüköztürk, Ş. (2010). *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik: SPSS ve Lisrel uygulamaları*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- DeCorse, C. & Vogtle, S. (1997). In a complex voice: The contradictions of male elementary teachers' career choice and professional identity. *Journal of Teacher Education*, 48(1), 37-46.
- Ekiz, D. (2006). Sınıf öğretmenliği mesleğine yönelen adayların profilleri ve geleceğe yönelik beklentilerinin incelenmesi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(1), 131-147.
- Field, A. (2005). *Discovering statistics using SPSS*. London: Sage Publications.
- Fraenkel, J. R. & Wallen, N. E. (2003). *How to design and evaluate research in education*. New York, NY: McGraw Hill.
- Gürbüzürk, O. & Genç, S. Z. (2004). Öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine ilişkin görüşleri. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(7), 47-62.
- Hacıömeroğlu, G. & Şahin-Taşkın, Ç. (2010). Fen bilgisi öğretmenliği ve ortaöğretim fen ve matematik alanları (OFMA) eğitimi bölümü öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine ilişkin tutumları. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(1), 77-90.
- Hadfield, O. D., Littleton, C. E., Steiner, R. L. & Woods, E. S. (1998). Predictors of preservice elementary teacher effectiveness in the micro-teaching of mathematics lessons. *Journal of Instructional Psychology*, 25, 34-47.
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J. & Anderson, R. E. (2010). *Multivariate data analysis*. Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.
- Harper, N. W. & Daane, C. J. (1998). Causes and reductions of math anxiety in preservice elementary teachers. *Action in Teacher Education*, 19, 29-38.
- Jantzen, J. M. (1947). Why college students choose to teach. *The Phi Delta Kappan*, 28(8), 333-335.
- Jantzen, J. M. (1959). An opinionaire on why college students choose to teach. *The Journal of Educational Research*, 53(1), 13-17.
- Karasar, N. (2011). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kuruüzüm, A. & Çelik, N. (2005). İkinci mertebe faktör modeli ile öğretmen iş doyumunu belirleyen faktörlerin analizi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29, 137-146.
- Montecinos, C. & Nielsen, L. E. (1997). Gender and cohort differences in university students' decisions to become elementary teacher education majors. *Journal of Teacher Education*, 48(1), 47-54.
- Moran, A., Kilpatrick, R., Abbott, L., Dallat, J. & McClune, B. (2001). Training to teach: Motivating factors and implications for recruitment, *Evaluation & Research in Education*, 15(1), 17-32.

- Ok, A. & Önkol, P. (2007). Öğretmen yetiştirme programlarındaki öğretmen adaylarının profili, *Eğitim ve Bilim*, 32(143), 13-26.
- Övet, O. (2006). *Eğitim fakültesi öğrencilerinin öğretmenlik mesleğini tercih etmelerinde etkili olan faktörlerin belirlenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İstanbul: Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özbek, R. (2007). Öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğini tercih etmelerinde kişisel, ekonomik ve sosyal faktörlerin etkililik derecesine ilişkin algıları. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(1), 145-159.
- Özsoy, G., Özsoy, S., Özkara, Y. & Memiş, A. D. (2010). Öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğini tercih etmelerinde etkili olan faktörler. *İlköğretim Online*, 9(3), 910-921.
- Pallant, J. (2007). *SPSS survival manual*. New York, NY: Mc Graw Hill.
- Palmer, D. H. (2006). Sources of self-efficacy in a science methods course for primary teacher education students. *Research in Science Education*, 36, 337-353.
- Richardson, P.W. & Watt, H. M. G. (2006). Who chooses teaching and why? Profiling characteristics and motivations across three Australian universities. *Asia-Pacific Journal of Teacher Education*, 34(1), 27-56.
- Saban, A. (2003). A Turkish profile of prospective elementary school teachers and their views of teaching. *Teaching and Teacher Education*, 19, 829-846.
- Schutz, P. A., Crowder, K. C. & White, V. E. (2001). The development of a goal to become a teacher. *Journal of Educational Psychology*, 93(2), 299-308.
- Şahin, İ. (2011). Öğretmen adaylarının öğretmen istihdamı ve mesleki geleceklerine ilişkin görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 11(3), 1167-1184.
- Tabachnick, B. G. & Fidell, L. S. (2007). *Using multivariate statistics*, Boston: Allyn and Bacon.
- Telef, B. B. (2011). Öğretmenlerin öz-yeterlikleri, iş doyumları, yaşam doyumları ve tükenmişliklerinin incelenmesi. *İlköğretim Online*, 10(1), 91-108.
- Trujillo, K. & Hadfield, O. (1999). Tracing the roots of mathematics anxiety through in-depth interviews with preservice elementary teachers. *College Student Journal*, 33(2), 219-233.
- TÜRK-İŞ (2011). *Türk-İş Portal: 2011 yılı açlık ve yoksulluk sınırları*. (Erişim Tarihi, 14 Ekim 2011) (<http://www.turkis.org.tr/?wapp=52521E5F-FCA5-4BDD-940D-A284DA6F151D>).
- Uğurlu, C. T. & Polat, S. (2011). Sınıf öğretmenliği öğrencilerinin öğretmenlik mesleğine ilişkin tutumları, *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 35(1), 68-74.
- Üstüner, M. (2006). Öğretmenlik mesleğine yönelik tutum ölçeğinin geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 45, 109-127.
- Üstüner, M., Demirtaş, H. & Cömert, M. (2009). Öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları (İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Örneği). *Eğitim ve Bilim*, 34(151), 140-155.
- Watt, H. M. G. & Richardson, P. W. (2007). Motivational factors influencing teaching as a career choice: Development and validation of the FIT-choice scale. *The Journal of Experimental Education*, 75(3), 167-202.
- Yazıcı, H. (2009). Öğretmenlik mesleği, motivasyon kaynakları ve temel tutumlar: Kuramsal bir bakış. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 17(1), 33-46.
- Young, B. J. (1995). Career plans and work perceptions of preservice teachers. *Teaching & Teacher Education*, 11(3), 281-292.

Ek-1: ÖTNED Ölçeği Madde-örtük değişken ve örtük değişkenler arasındaki standardize edilmiş katsayıları gösteren yol şeması

Ek-2: GYÖB Ölçeği Madde-örtük değişken ve örtük değişkenler arasındaki standardize edilmiş katsayıları gösteren yol şeması

